

Datortehniskās ekspertīzes noteikšana

Uldis Miķelsons

Ievērojot Kriminālprocesa likuma¹ pieņemšanu 2005. gadā, jebkura ekspertīze, tajā skaitā datortehniskā ekspertīze krimināllietās jānosaka jau saskaņā ar šā likuma normām. Savukārt, ja tāda ekspertīze nepieciešama civillietu izskatīšanas gaitā, tad atbilstīgi jāpiemēro Civilprocesa likuma² normas. Šeit īsi³ norādīts uz pamataspektiem šā veida ekspertīzes noteikšanā.

Datortehniskā ekspertīze ir saskaņā ar Latvijas Kriminālprocesa likuma (KPL), 33. – 34., 132. un 193. – 205.pantu, vai Civilprocesa likuma 121. – 125.pantu nosacījumiem speciālista informācijas tehnoloģiju jomā veikta datortehnikas, informācijas sistēmu un elektroniskas informācijas izpēte noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas vai iztiesāšanas gaitā, vai civillietu izskatīšanas gaitā, nolūkā iegūt un pārbaudīt pierādījumus krimināllietā vai civillietā.

Datortehnisko ekspertīzi nosaka saskaņā ar KPL 200. panta vai Civilprocesa likuma 121. panta normu, sagatavojot motivētu **lēmumu par ekspertīzes noteikšanu** un uzdodot tās izdarīšanu ekspertīžu iestādes ekspertam vai pieaicinātam ekspertam, jebkurā gadījumā šo speciālistu brīdinot par kriminālatbildību, kas paredzēta Krimināllikuma⁴ 300. un 302. pantos – par apzināti nepatiesu atzinumu un atteikšanos dot atzinumu.

Patlaban Latvijā datortehniskās ekspertīzes galvenokārt veic Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldes Kibertehnisko ekspertīžu nodaļā.⁵

Operatīvās darbības procesā analogiskas pārbaudes, proti, operatīvās izpētes, var veikt saskaņā ar Operatīvās darbības likumā⁶ (ODL) 12. panta (2) daļas nosacījumiem. Operatīvās izpētes galarezultātu – eksperta uzziņu – var izmantot tiesisku jautājumu izlemšanai (piemēram, par krimināllietas ierosināšanu, par revīzijas noteikšanu) un taktisku lēmumu pieņemšanai (par citas darbības nepieciešamību u.tml).

¹ Kriminālprocesa likums / Latvijas Republikas likums. Pieņemts Saeimā 21.04.2005.; spēkā no 01.10.2005.; publicēts Latvijas Vēstnesī 11.05.2005., Nr.74.

² Civilprocesa likums / Latvijas Republikas likums. Pieņemts Saeimā 14.10.1998.; spēkā no 1.03.1999.; redakcija uz 9.03.2005.; publicēts Latvijas Vēstnesī 03.11.1998., Nr.326/330.

³ Par datortehniskās ekspertīzes juridiskajiem un metodiskajiem aspektiem plašāk, sk.:

Miķelsons U. Informācijas tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanas metodika. – Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003. – 387 lpp.

Miķelsons U. Datortehniskā ekspertīze / Tiesu ekspertīze Latvijā: Rokasgrāmata; 4. izdevums / Autoru grupa profesora A. Kavaliera vadībā. – Rīga: LPA, 2001. – 18. – 21. lpp.

⁴ Krimināllikums / Latvijas Republikas likums. Pieņemts Saeimā 17.06.1998.; spēkā no 1.04.1999.; redakcija uz 28.12.2004.; publicēts Latvijas Vēstnesī 08.07.1998., Nr.199/200.

⁵ Bruņinieku ielā 72b, Rīgā, LV-1009. Tālr.: 7208464. E-pasts: olga.shershnova@ec.vp.gov.lv

⁶ Operatīvās darbības likums / Latvijas Republikas likums. Pieņemts Saeimā 16.12.1993.; spēkā no 13.01.1994.; redakcija uz 10.07.2002.; publicēts Latvijas Vēstnesī 30.12.1993., Nr.131.

Saskaņā ar Operatīvās darbības likuma 12. panta (3) daļas nosacījumiem operatīvās izpētes galarezultātus nedrīkst izmantot kā procesuālus pierādījumus. Tomēr atbilstīgi KPL 127. panta (3) daļas nosacījumiem, ievērojot arī ODL 24. panta (1) daļas normu, saskaņā ar autora viedokli, tie var būt izmantoti kā pierādījumi kriminālprocesā, kaut arī pastāv iepriekš norādītā kolīzijas norma. Jautājumu par pierādījumiem kriminālprocesā reglamentē Kriminālprocesa likuma normas, nevis kaut kāds cits normatīvais akts (*Generalia specialibus non derogant*), kuru iztulkojot teleoloģiski nepārpotami jāsecina, ka lietai būtisku apstākļu noskaidrošanai var pierādīšanā izmantot arī operatīvās izpētes galarezultātā konstatēto. Un pat gramatiski iztulkojot ODL 12. panta (3) daļu, izriet, ka ierobežojums izmantot operatīvās izpētes rezultātus kā pierādījumu kriminālprocesā neattiecas uz datortehnikas un elektroniskas informācijas izpēti. Taču, ievērojot neskaidrības normatīvajā reglamentācijā, juridiskajā praksē jautājumu par kaut kādu apstākļu izmantošanu pierādīšanā saskaņā ar KPL nosacījumiem izlemj procesa virzītājs.

Saņemot lēmumu un tam pievienotos pētāmos materiālus, ekspertam lietderīgi jau ekspertīzes sagatavošanas laikā paziņot kriminālprocesa virzītājam iespējamo ekspertīzes veikšanas ilgumu, lai viņš varētu plānot turpmāko izmeklēšanu.

Datortehniskās **ekspertīzes atzinumā** saskaņā ar KPL 203. pantu vai Civilprocesa likuma 124. panta nosacījumiem, norāda:

- 1) ievada daļā:
 - (a) eksperta apliecinājums par to, ka viņam zināmas viņa procesuālās tiesības un pienākumi un viņš ir brīdināts par kriminālatbildību par apzināti nepatiesu atzinumu un atteikšanos sniegt atzinumu, eksperta paraksts;
 - (b) ekspertīzes nosaukums;
 - (c) ekspertīzes veikšanas datums (laiks);
 - (d) ekspertīzes veikšanas vieta;
 - (e) eksperta vārds, uzvārds, darba vieta un ieņemamais amats;
 - (f) ziņas par eksperta kvalifikāciju – izglītība un specialitāte, sertifikāti par tiesībām veikt noteikta veida ekspertīzes (dokumenta, kas apliecina tiesības veikt noteikta veida ekspertīzes, izdošanas vieta, laiks, dokumenta numurs), darba pieredze ar noteikto ekspertīzi saistītā jomā un eksperta darba stāžs;
 - (g) ekspertīzes noteicējs – darba vieta un amats, vārds, uzvārds;
 - (h) lietas numurs, lēmumu vai uzdevumu, ar kuru noteikta ekspertīze;
 - (i) lietas apstākļi un ekspertīzes pamatojums (norādīts lēmumā);
 - (j) procesuālās normas saskaņā ar kurām tiek veikta ekspertīze;
 - (k) klātesošās personas;
 - (l) ekspertīzei uzdotie jautājumi;

- (m) iesniegtie objekti, sākumdati par tiem, to iesaiņojuma stāvoklis (jānorāda, vai iespējams veikt kaut kādas darbības ar objektu, nebojājot tā iesaiņojumu), objektiem pievienotie uzraksti;
- 2) izpētes daļā:
- (n) iesniegto objektu stāvoklis pēc iesaiņojumu atvēršanas, to sērijas un identifikācijas numuri, uzraksti uz tiem utt.;
- (o) ekspertīzes sagatavošanas un veikšanas apstākļi;
- (p) izpētes līdzekļi un metodikas, izpētes gaita;
- (q) izpētes starprezultāti, atsauces uz atzinuma pielikumos pievienotiem materiāliem, izdrukām;
- 3) secinājumu daļā:
- (r) ekspertīzē izdarītie secinājumi (argumentētas atbildes uz ekspertīzei uzdotajiem jautājumiem);
- (s) ekspertīzei uzdotie jautājumi, par kuriem nav iespējams izdarīt secinājumu (sakarā ar to, ka tie neatbilst eksperta kompetencei, iesniegtie objekti nav pietiekami izpētei vai iesniegto objektu īpašības nav piemērotas izpētes veikšanai, vai arī citu apstākļu dēļ);
- (t) citi kriminālprocesam nozīmīgi apstākļi, kurus eksperts noskaidrojis pēc savas iniciatīvas;
- (u) eksperta paraksts.

Datortehniskās ekspertīzes atzinumā eksperts var norādīt arī uz procesa virzītāja pieļautajām kļūdām, veicot aparatūras, tehnisko līdzekļu izņemšanu vai citas darbības ar to. Ja pieļautās kļūdas ietekmē datortehniskās ekspertīzes iespējas, tad ekspertam uz tām jānorāda obligāti.

Ekspertīzes atzinumu ar pavadrakstu un tam pievienotajiem izpētītajiem objektiem eksperts nosūta procesa virzītājam, pie sevis saglabājot atzinuma kopiju.

Ekspertam jānovērš jebkādu no viņa atkarīgu iespēju, ka jebkura cita persona, kurai nav normatīvos aktos noteiktas tādas tiesības, varētu iepazīties ar klasificētu informāciju, kas saistīta ar veikto ekspertīzi, tajā skaitā valsts noslēpumu, izmeklēšanas datiem, komercnoslēpumu, autortiesību un blakustiesību normu aizsargātu informāciju vai fizisko personu datiem.

Nepieciešamības gadījumā, lai pārbaudītu datortehniskās ekspertīzes galarezultātu ticamību vai noskaidrotu tās īpatnības vai papildu izpētes iespējas, gan pirmstiesas, gan tiesas izmeklēšanas gaitā ekspertu var **nopratināt** kriminālprocesa (atbilstīgi arī civilprocesa) noteiktajā kārtībā par visiem jautājumiem, kas saistīti ar datortehniskajā ekspertīzē veikto izpēti. Šās nopratināšanas gaitā vai neatkarīgi no tās procesa virzītājs var ekspertam pieprasīt iesniegt tehnisko dokumentāciju un instrukcijas ekspertizpētē lietotajai

aparātūrai un programmatūrai, kā arī pašu aparatūru un programmatūru, lai to pievienotu lietas materiāliem, ja tas nepieciešams atkārtotas ekspertīzes noteikšanai (atkārtotu ekspertīzi procesa virzītājs nosaka, ja ir šaubas par veiktās ekspertīzes kvalitāti, ja tās galarezultāti nav pietiekami pamatoti; atkārtotu ekspertīzi nosaka veikt citam ekspertam vai komisijai).

Ja eksperts tiek nopratināts tiesā, nolūkā nodrošināt iespējas visām procesa dalībpersonām pilnīgi izprast apstākļus, par kuriem eksperts liecina, ir lietderīgi, ka eksperts iepriekš saskaņo galvenos jautājumus ar prokuroru, kurš tiesā uzturēs valsts apsūdzību, lai novērstu nevajadzīgu iedziļināšanos tehniskās detaļās, novirzoties no lietai nozīmīgu apstākļu izskatīšanas. Bez tam lietderīgi sagatavoties iespējai tiesā izmantot video / LCD projektoru vai citus uzskates līdzekļus, lai ilustrētu sarežģītu jautājumu izklāstu.

Dator tehniskās ekspertīzes atzinumu kopā ar izpētei iesniegtajiem objektiem, kā arī eksperta nopratināšanas protokolu un lietai pievienoto tehnisko dokumentāciju, instrukcijas, un aparatūra un programmatūra var iesniegt citam atbilstīgas kompetences speciālistam (vai ekspertu komisijai) atkārtotai vai papildu ekspertīzei vai atsevišķu apstākļu izvērtēšanai (ja procesa virzītājam nepieciešams, to var veikt arī neprocesuālas pārbaudes vai konsultāciju formā).

Ekspertam jāapzinās, ka atbilstīgi KPL 128. panta (3) daļas (vai Civilprocesa likuma 97. panta (2) daļas) nosacījumiem nevienam no pierādījumiem nav iepriekš noteikta augstāka ticamības pakāpe nekā pārējiem pierādījumiem (nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu procesa virzītāju). Tāpēc procesa virzītājs gan pēc savas iniciatīvas, gan īstenojot citas procesa dalībpersonas iniciatīvu, var noteikt lietā atkārtotu ekspertīzi vai arī pat neizmantojot dator tehniskajā ekspertīzē izdarītos secinājumu pierādīšanā. Citas procesa dalībpersonas, kuras var ierosināt noteikt atkārtotu ekspertīzi lietā, var būt, piemēram, advokāts, kurš ir konsultējies ar kvalificētu IT jomas speciālistu. Tāpēc ekspertam savu izpēti jāveic cik vien iespējams kvalitatīvi un galarezultātus jānoformē **juridiski un tehniski neapšaubāmi**. Turklāt konstatētie apstākļi tiesā jāiesniedz arī nespeciālistiem saprotamā formā.

Kriminālprocesa likums, tajā skaitā 66. panta (1) daļas 8) punkta norma (vai Civilprocesa likuma 121. panta (2) daļa) pieļauj, ka dator tehniskā ekspertīze var būt veikta arī pēc lietas dalībpersonas iniciatīvas par tiem pašiem apstākļiem, par kuriem veikta pirmējā ekspertīze, turklāt tās veikšanai var būt iesaistīts, piemēram, kaut kādas privātfirmas datorspeciālists. Šādā gadījumā abiem ekspertiem kopīgi ar procesa virzītāju ir lietderīgi laikus saskaņot jautājumus, par kuriem abām pusēm ir vienots viedoklis, un izceltu tos, par kuriem viedokļi dalās.

Izmeklēšanas un tiesas mērķis ir noskaidrot patiesību lietā, taču tehnisko apstākļu nekvalitatīva izpēte var novest pie situācijas, ka to vairs nevar pilnībā noskaidrot. Ja tiesai kaut kādi apstākļi nebūs izprotami, vaina netiks pierādīta un tas var nozīmēt pat noziedznieka

attaisnošanu, vai pretēji – tiesai var rasties kļūdainas priekšstats par lietas apstākļiem, un tiesas kļūdas dēļ var būt notiesāts nevainīgs cilvēks.

Datortehnisko ekspertīzi var veikt **saistīti ar citām ekspertīzēm vai pārbaudes darbībām** lietā. Piemēram, elektronisku datu formātā pārveidota balss fonogrammas, kas uzglabāta uz elektroniska datu nesēja, atšifrēšanu var veikt datortehniskajā ekspertīzē, bet personas identifikāciju pēc balss, kas fiksēta šajā audioierakstā, jau veic fonoskopiskajā ekspertīzē.

Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldē veic arī tehniskās ekspertīzes, kurās izpēta aparāturu, kas bijusi lietota noziedzīga nodarījuma veikšanai, tajā skaitā var būt printeri, telefona aparāti utt. Printera izpēte tāpat var būt saistīta vēl ar dokumentu tehnisko izpēti, piemēram, lai noteiktu iespējamo viltojumu.

Datortehnisko ekspertīzi var veikt saistīti arī ar saimnieciskās un finansiālās darbības revīziju, grāmatvedības vai cita veida ekspertīzi vai pārbaudi, kā arī kompleksi ar kaut kādu tehnoloģisko ekspertīzi, ja datortehnika ir lietota kaut kāda tehnoloģiska procesa vadīšanai.

Veicot to vienlaikus ar revīziju, datortehniskajā ekspertīzē var iegūt revīzijas izdarīšanai nepieciešamo informāciju, tajā skaitā tādā veidā, ka gan datortehniskā ekspertīze, gan revīzija tiek veikta telpās, kur tika lietoti datori, tos neaizvedot uz ekspertīžu iestādi. Savukārt grāmatvedības vai ekonomisko ekspertīzi var veikt, pētot jau iepriekš datortehniskās ekspertīzes un / vai revīzijas gaitā iegūto informāciju.

Datortehniskai ekspertīzei atbilstīgu izpēti var veikt arī plašākus uzdevumus risinošas **informācijas sistēmas ekspertīzes** ietvaros.

Informācijas sistēmas ekspertīzes objekti ir noteiktas informācijas sistēmas tehnisko un informācijas resursu darbības un lietošanas īpašības, to saistībā ar regulējošiem tiesību normu nosacījumiem. Informācijas sistēmas ekspertīzē tiek risināti kompleksa rakstura uzdevumi, kas attiecās uz noteiktu elektroniskas informācijas uzglabāšanas, apstrādes un / vai pārraides sistēmu, tajā skaitā lai noteiktu informācijas sistēmas izveidošanas, uzturēšanas un lietošanas īpašības, apstākļus un atbilstību noteiktiem normatīvo aktu nosacījumiem.

Nosakot datortehnisko ekspertīzi saistībā ar citām pārbaudēm vai ekspertīzēm, procesa virzītājam, konsultējoties ar atbilstīgajiem ekspertiem, vēlams iepriekš saskaņot risināmos uzdevumus, to izpētes apstākļus un kārtību.

Ja dažādu speciālo zināšanu jomu eksperti ir kompetenti izvērtēt cits cita veiktās izpētes gaitu un to veiktās izpētes papildina cits citu tā, ka tiek iegūti galarezultāti, kādus nevar iegūt ar atsevišķi veiktām ekspertīzēm šajās jomās, tādā gadījumā procesa virzītājs nosaka **komplekso ekspertīzi**. Kompleksās ekspertīzes veikšana var būt uzdots gan ekspertu

komisijai, gan arī vienam ekspertam, ja viņš ir kompetents vairākās dažādās speciālo zināšanu jomās (sīkāk par ekspertīžu noteikšanu sk. speciālajā kriminālistiskajā literatūrā).

Datortehniskajai ekspertīzei iesniedzamie materiāli:

- 1) pētāmā aparātūra un tehniskie līdzekļi; informācijas uzglabāšanas līdzekļi, uz kuriem uzglabāta programmatūra, lietotāja apstrādātā informācija un citi dati;
- 2) visas instrukcijas un dokumentācija; programmu licences; dokumentācija par datorsistēmas vai elektroniska datu pārraides tīkla izveidošanu, uzturēšanu un izmantošanu, tajā skaitā par sistēmas lietotājiem, operētājsistēmu, izdrukātie žurnālu (*log*) faili utt.;
- 3) izņemtās un lietai pievienotās piezīmes, pieraksti, ko izveidojuši aparātūras lietotāji un citas personas, kā arī piezīmes, kuras iesaistītie speciālisti izdarījuši izmeklēšanas apskates un kratīšanas laikā, kā arī citu veikto darbību gaitā;
- 4) izmeklēšanas darbību protokoli (to pielikumi), kur fiksētas visas darbības, kas veiktas ar šo aparāturu, un citi apstākļi;
- 5) noprotināšanas protokoli, ziņojumi un izziņas, ja tajās fiksēti būtiski apstākļi.

Elektroniskas informācijas izpētes kvalitāte atkarīga gan no ekspertam pieejamā programmatūras nodrošinājuma, gan no aparātūras nodrošinājuma. Tāpēc ekspertam laikus jāsaprot ar ekspertīžu iestādes vadību (piesaistītajiem ekspertiem – ar procesa virzītāju) vajadzīgās programmatūras un aparātūras iegādes iespējas. Piemēram, lai izpētītu datorā esošo informāciju, nereti nepieciešams atsevišķs, tikai šim nolūkam lietots eksperta dators, kuram var pievienot ārēju cieto disku (*external drive*), kā arī nepieciešami diski ar dažādām operētājsistēmām (piemēram, *Live CD* sāknējamu operētājsistēmu – *Knopix* vai tml.) un dažādām darba programmām uz tā. Programmatūrai jābūt ne tikai tādai, lai varētu piekļūt visai pētāmajā datorā esošajai informācijai (kas var būt veidota dažādās operētājsistēmās, kā arī slēpta, šifrēta vai dzēsta), ērti un ātri to pārmeklēt, bet arī, pēc iespējas, lai to nevajadzētu instalēt pētāmajā datorā (proti – tā strādātu vai nu datora RAM atmiņā esošā *Live CD*, piemēram, *Knopix* operētājsistēmā, vai arī to jāstartē no eksperta datora) un nebūtu arī jālieto pētāmajā datorā esošās programmas.

Datortehnisko ekspertīzi var veikt arī tajās pašās telpās, kur atrodas pētāmais dators, nevedot to projām, piemēram, ja pētāmo iekārtu pārvietošana nav iespējama vai nav lietderīga. Tas var būt gadījumos, ja jāizpēta informācija, kuru apstrādā noziedzīgā nodarījumā cietusī persona, sevišķi ja vēl pētāmais dators ir trešo personu īpašumā vai vienlaikus vairāku personu lietošanā, un datora darbības apturēšana var apdraudēt to likumīgās intereses.

Tādā gadījumā, lai datortehniskā ekspertīze neradītu nozīmīgus traucējumus attiecīgās datorsistēmas resursu lietošanā, to var uzsākt ar visas sistēmā esošās informācijas

pārrakstīšanu uz atsevišķas atmiņas iekārtas vai nomainot oriģinālo disku pret darba disku. Šajā gadījumā laikus jānodrošina nepieciešamās tehniskās iekārtas, kā arī fiziskie apstākļi tādu darbību veikšanai.

Dator tehniskā ekspertīze var risināt šādus **jautājumus**:

1. Vai ekspertīzei iesniegtā datora atmiņas iekārtās (citā elektroniskas informācijas uzglabāšanas līdzeklī) tiek uzglabāta informācija par lēmumā norādītiem apstākļiem; ja ir – kāds ir tās saturs?⁷
2. Vai pētāmajās atmiņas iekārtās ir izdzēsta informācija par lēmumā norādītiem apstākļiem; ja ir – kāds ir tās saturs?
3. Kāds ir šīs informācijas uzglabāšanas laiks atmiņas iekārtā; kad tā ir izveidota, izmainīta vai dzēsta?
4. Kāds sistēmā reģistrētais lietotājs izveidojis, izmainījis, pārsūtījis vai saņēmis noteiktu norādīto informāciju?
5. Kāda tipa, modeļa un veida ir iesniegtā datu uzglabāšanas, apstrādes vai pārraides aparātūra, tehniskais līdzeklis?
6. Kādā veidā nokomplektēts norādītais dators (datorsistēma, datora tīkls vai cita datu uzglabāšanas, apstrādes, pārraides sistēma)?
7. Kādas programmas ir bijušas / patlaban ir instalētas datorā (citā programmējamā iekārtā)?
8. Kurām no instalētajām programmām paredzētas komerciālas licences?⁸
9. Vai aparātūra (tehniskais līdzeklis, datorsistēma) ir pārveidota, izmainot tā daļu funkcionālās īpašības vai papildinot tās komplektāciju, vai kaut kādā citā veidā? Vai iesniegtā aparātūra ir derīga noteiktu – lēmumā norādīto – funkciju īstenošanai? Kādu uzdevumu veikšanai un kādā veidā ir lietots un / vai ir sagatavots lietošanai dators, tā perifērijas iekārta (cita elektroniska aparātūra), iekārtā esošā programmatūra?
10. Kāda ir informācijas sistēmā pielietotā aizsardzība, tās tehniskie un programmatūras līdzekļi un metodes?
11. Kad un kādi ir bijuši pieslēgumi informācijas sistēmai, tajā skaitā, kādi ir bijuši mēģinājumi, vai ir iespējama piekļuve pie noteiktiem – lēmumā norādītajiem – informācijas sistēmas fiziskiem un / vai informācijas resursiem?

⁷ Procesa virzītājam lēmumā par ekspertīzes noteikšanu precīzi jānorāda, kādi apstākļi viņu interesē. Dator tehniskajā ekspertīzē netiek veikta visas informācijas izskatīšana vai izdruka. Ja konstatētas, ar lietas apstākļiem saistītās informācijas apjoms ir ļoti liels vai programmatūras iespējas neļauj informāciju izdrukāt, to ieraksta CD-R, DVD vai cita veida diskos.

⁸ Izpētot programmatūru licences, jāņem vērā tas, vai dators tiek lietots tikai privātām vajadzībām vai arī komercdarbībā vai tml. apstākļos, kuriem var būt paredzēti citi licences nosacījumi. Tas arī jānorāda lēmumā par ekspertīzes noteikšanu, ja ekspertam tiek uzdots šāds jautājums.

12. Vai konstatētā datora vadīto iekārtu darbība notikusi atbilstīgi programmatūras auditācijas žurnālu (*log*) failu pierakstiem un attiecīgai tehniskai dokumentācijai; ja nē – kāds ir šīs neatbilstības tehniskais cēlonis un apstākļi?
13. Vai informācijas sistēmas izveide, uzturēšana un lietošana atbilst tai paredzēto drošības noteikumu tehniskajām prasībām?
14. Kādi informācijas sistēmas tehnisko vai informācijas resursu bojājumi, traucējumi radušies noteiktu sistēmā veiktu darbību ietekmē?

Konsultējoties ar ekspertu, atsevišķos gadījumos var risināt vēl citus jautājumus par tehniskiem un informācijas resursiem, kas saistīti ar izmeklējamiem apstākļiem, darbībām.

Ja izmeklējamā lieta saistīta ar patvaļīgu piekļūšanu datoram / informācijas sistēmai, informācijas sistēmas darbības traucēšanu vai citām darbībām datortīklā, datortehniskā ekspertīze var noteikt, kādas datu pārraides iespējas un uzstādījumi ir šim datoram un vai šajā datorā ir tāda programmatūra, tās konfigurācija vai nepilnības, vai informācija, kas saistīta ar noteiktām veiktajām darbībām.

Ja datortehniskajā ekspertīzē risina jautājumus, kas saistīti ar programmatūras licences pārbaudi, tādā gadījumā procesa virzītāja jāiesniedz ekspertam izpētei lietai pievienotā programmatūras dokumentācija (tāpēc tai jābūt izņemtai pirms šās ekspertīzes) vai arī procesuāli fiksēts fakts par šādas dokumentācijas neesamību attiecībā uz konkrēto datortehniku un diskiem, kas tiek nodoti izpētei.

Datortehniskās ekspertīzes gaitā var veikt arī elektronisko norēķinu karšu viltošanai izmantotas iekārtas, kā arī pašu iespējami viltoto karšu izpēti. To Latvijā var veikt arī specializētu finanšu institūciju, piemēram, *BankServiss* speciālisti.

Ekspertīzē var risināt vairākus ar elektroniskām norēķinu kartēm saistītus jautājumus, tajā skaitā šādus:

1. Vai iesniegtais priekšmets ir elektroniskā norēķinu karte, ja ir – kāds ir tās tips, modelis?
2. Vai iesniegtā karte atbilst šā tipa kartēm noteiktajai formai?
3. Kādas funkcijas iespējams veikt ar šāda tipa kartēm?
4. Vai ar iesniegto karti iespējams veikt elektronisko norēķinu funkcijas, tajā skaitā transakciju, izmantojot POS terminālu, skaidras naudas izņemšanu bankomātā (ATM) vai citas?
5. Kādā veidā (rūpnieciski vai citādi) un ar kādām tehnoloģiskām metodēm un līdzekļiem ir izgatavots iesniegtais priekšmets (karte)?
6. Vai iesniegtajā norēķinu kartē ir izdarītas kaut kādas izmaiņas pēc tās rūpnieciskās izgatavošanas, ja ir – kādā veidā un kāda informācija uz tās ir izmainīta?

7. Vai iesniegtā aparatūra ir rūpnieciska ražojuma tipveida iekārta elektronisko norēķinu karšu izgatavošanai / nolasīšanu, ja ir – kāds ir tās tips, modelis, izgatavotājs un citi tehniskie dati?
8. Kādas funkcijas iespējams veikt ar iesniegto aparatūru?
9. Vai iesniegtā aparatūra ir pārveidota noteiktu – lēmumā norādīto – funkciju veikšanai?
10. Vai ar iesniegto priekšmetu iespējams veikt elektroniskās norēķinu kartes magnētiskajā celiņā vai mikroshēmā saglabātās informācijas nolasīšanu (skenēšanu) vai informācijas ierakstīšanu, izmainīšanu?
11. Vai iesniegtajā norēķinu kartē izdarītās izmaiņas veiktas ar ekspertīzei iesniegto iekārtu, līdzekļiem?

Plašāk par datortehniskās ekspertīzes metodiku sk. speciālajā literatūrā.⁹

⁹ Sk., piemēram: Miķelsons U. Informācijas tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanas īpatnības: Monogrāfija. – Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003. – 387 lpp.